

СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ: СУТНІСТЬ ТА ТЕОРІЯ

THE ESSENCE AND THEORY OF SOCIAL CONFLICT

У статті досліджено сутність та теорія соціального конфлікту. Теорія конфлікту ґрунтується на ідеї, що конфлікт природно існує між групами, коли вони змагаються за ресурси та владу. Припущення теорії конфлікту включають конкуренцію, структурну нерівність, революцію та війну. Деякі приклади теорії конфлікту включають нерівність в оплаті праці між групами та нерівність у системах правосуддя та освіти урядів. Конфліктологія може проявлятися в роботі в міжособистісних, ролевих та інших конфліктах. У той час як цей термін був винайдений у 19 столітті, щоб пояснити капіталістичне суспільство, теорія конфлікту розвинулася, щоб включити ієрархії між професіями, політичними групами тощо.

Теорія конфлікту базується на думці, що групи завжди конкурують за обмежені ресурси та контроль, що призводить до нерівності в цих групах та пов'язаних з ними професіях. Конфлікт виникає, коли існує нерівна кількість ресурсів і влади. Люди з більшою владою та ресурсами намагаються зберегти їх і можуть навіть робити це, придушуючи тих, хто має менше влади та ресурсів.

Одним із поширених зауважень до теорії конфлікту є те, що вона не в змозі охопити спосіб, у який економічна взаємодія може принести взаємну користь різним залученим класам. Наприклад, теорія конфлікту описує відносини між роботодавцями та найманцями працівниками як конфліктні, за яких роботодавці хочуть платити якомога менше за працю працівників, а працівники хочуть максимізувати свою зарплату. На практиці, однак, між працівниками та роботодавцями часто складаються гармонійні стосунки. Крім того, такі інститути, як пенсійні плани та компенсація на основі акцій, можуть ще більше стирати межі між працівниками та корпораціями, надаючи працівникам додаткову частку в успіху свого роботодавця. Однією з головних ідей теорії конфлікту є те, що соціальний порядок контролюють влада та конфлікт, а не згода та гармонія. Цей конфлікт і конкуренція часто дають

натхнення, яке може призвести до соціальних змін.

Ключові слова: публічна політика, соціальні конфлікти, теорія соціального конфлікту.

The article examines the essence and theory of social conflict. Conflict theory is based on the idea that conflict naturally exists between groups as they compete for resources and power. Assumptions of conflict theory include competition, structural inequality, revolution, and war. Some examples of conflict theory include inequality in pay between groups and inequality in governments' justice and education systems. Conflictology can manifest itself in interpersonal, role and other conflicts. While the term was coined in the 19th century to explain capitalist society, conflict theory has evolved to include hierarchies between professions, political groups, and more. Conflict theory is based on the idea that groups are always competing for limited resources and control, leading to inequality within these groups and related occupations. Conflict occurs when there are unequal amounts of resources and power. People with more power and resources try to preserve them and may even do so by suppressing those with less power and resources.

One of the common criticisms of conflict theory is that it fails to capture the way in which economic interaction can mutually benefit the different classes involved. For example, conflict theory describes the relationship between employers and employees as conflictual, in which employers want to pay as little as possible for workers' labor and workers want to maximize their wages. In practice, however, employees and employers often have a harmonious relationship. In addition, institutions such as pension plans and stock-based compensation can further blur the lines between employees and corporations, giving employees an additional stake in their employer's success. One of the main ideas of conflict theory is that social order is controlled by power and conflict, not by agreement and harmony. This conflict and competition often provide the inspiration that can lead to social change.

Key words: public policy, social conflicts, theory of social conflict.

УДК 316.76

DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.33.2>

Гарафонов О.І.

докт. екон. наук, професор,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

Стаднійчук Р.В.

к. екон. наук,
в.о. доцента кафедри загально
юридичних дисциплін
Приватний вищий навчальний заклад
«Херсонський економічно-правовий
інститут»

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Коли в суспільстві існує кілька груп, визначених на основі ідентичності, вони конкурують і координують зусилля, щоб визначити розподіл ресурсів між своїми членами. Політична влада груп щодо впливу на процес колективних переговорів визначається чисельністю їхнього населення та розподілом економічних ресурсів між ними та всередині них. Потрясіння змінюють цю «соціальну рівновагу», можливо навіть призводячи до довгострокових змін у правилах «гри», і можуть впливати на ймовірність соціального конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій на які спирається автор. Хоча конфлікт, як правило, розглядається як зіткнення протилежних сторін, поняття конфлікту не має послідовного визначення. Так, соціальний конфлікт розглядають такі вчені, як Боднар В. [1], Гуменюк Л. Й., Гірник А [2], Бобро А. [3], О. В. Івачевська, Н. С. Малеева, І. В. Петренко, О. Г. Цукур [4]. У літературі показано, як міжгруповий конфлікт може бути викликаний «образами» – коли люди вступають у конфлікт через питання ідентичності – або «жадібністю» – коли участь у конфлікті мотивується бажанням покращити своє економічне становище [11]. Скарги можуть бути використані

для отримання прибутку насильницькими методами [13]. Нерівність, також призводить до конфлікту, якщо вона викликає невдоволення або спонукає відносно бідну групу брати участь у конфлікті [5].

Негативні потрясіння підвищують ймовірність конфлікту, оскільки бідність зменшує альтернативну вартість участі в конфлікті, полегшуючи групам, схильним до участі в конфлікті, вербувати членів, і послаблює спроможність держави протистояти конфлікту [10]. У той же час негативні потрясіння зменшують розмір торта, за який потрібно боротися [11]. Тоді нерівність підживлює або зменшує образи залежно від балансу влади між групами [13].

Хоча література зосереджена на громадянській війні, існує ширша література про соціальні конфлікти, які Рей і Естебан [13] визначають як «заворушення всередині країни, починаючи від мирних демонстрацій, процесій і страйків до жорстоких заворушень і громадянської війни». У цій літературі основна увага приділяється відповідним ролям етнолінгвістичної фракціоналізації [9] і поляризації [7]. Конфлікт, швидше за все, виникне за етнічною ознакою, ніж за класовою ознакою, тому що:

- етнічну приналежність нелегко замаскувати;
- конфлікт потребує як економічних ресурсів, так і конфліктної праці (тобто осіб, які погоджуються на невелику платню за боротьбу), які можуть бути знайдені в одній етнічній групі, але не в одному класі [11];
- етнічна приналежність до доходу, якщо етнічні групи є професійно-спеціалізованими [13];
- етнічна приналежність є «стратегічною основою для коаліцій, які прагнуть отримати більшу частку економічної чи політичної влади» [6].

Стратегічний етнічний конфлікт дозволяє «переможцям» ділити здобич конфлікту між меншою кількістю осіб. Навпаки, революції означають, що здобич розподіляється між ширшою групою людей. Однією з головних ідей теорії конфлікту є те, що соціальний порядок контролюють влада та конфлікт, а не згода та гармонія. Цей конфлікт і конкуренція часто дають натхнення, яке може призвести до соціальних змін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Теорія конфлікту ґрунтується на ідеї, що конфлікт природно існує між групами, коли вони змагаються за ресурси та владу. Припущення теорії конфлікту включають конкуренцію, структурну нерівність, революцію та війну.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та теорії соціального конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гані та Айер [12] розділили конфлікти на внутрішні та зовнішні. Зокрема, зовнішній конфлікт відноситься до міждержавних інцидентів (між країнами), тоді як внутрішній конфлікт загалом передбачає конфлікт усередині держави (наприклад, громадянська війна чи тероризм) або конфлікт між людьми (наприклад, етнічні та релігійні конфлікти, загальне насильство, або злочин).

Теорія конфлікту, вперше розроблена Карлом Марксом, є теорією про те, що суспільство перебуває в стані постійного конфлікту через конкуренцію за обмежені ресурси. Теорія конфлікту стверджує, що соціальний порядок підтримується пануванням і владою, а не консенсусом і конформізмом. Відповідно до теорії конфлікту, ті, хто володіє багатством і владою, намагаються втримати його будь-якими можливими засобами, головним чином пригнічуючи бідних і безправних. Основна передумова теорії конфлікту полягає в тому, що окремі особи та групи в суспільстві намагатимуться максимізувати своє багатство та владу. Макс Вебер, німецький соціолог, філософ, юрист і політичний економіст, перейняв багато аспектів теорії конфлікту Маркса, а згодом удосконалив деякі ідеї Маркса. Вебер вважав, що конфлікт навколо власності не обмежується одним конкретним сценарієм. Швидше він вважав, що в будь-який момент і в кожному суспільстві існують численні шари конфлікту.

Теоретики конфліктів кінця 20-го та початку 21-го століть продовжували поширювати теорію конфлікту за межі суворих економічних класів, встановлених Марксом, хоча економічні відносини залишаються основною ознакою нерівності між групами в різних галузях теорії конфлікту. Теорія конфлікту має значний вплив на сучасні та постмодерні теорії статевої та расової нерівності, дослідження миру та конфліктів, а також багато різновидів досліджень ідентичності, які виникли в західних наукових колах за останні кілька десятиліть. Теоретики конфліктів вважають, що стосунки між власником житлового комплексу та орендарем базуються переважно на конфлікті, а не на балансі чи гармонії, навіть якщо гармонії може бути більше, ніж конфлікту. Вони вважають, що вони визначаються тим, що отримують один від одного будь-які ресурси. У наведеному прикладі деякі з обмежених ресурсів, які можуть сприяти конфліктам між орендарями та власником комплексу, включають обмежений простір у комплексі, обмежену кількість

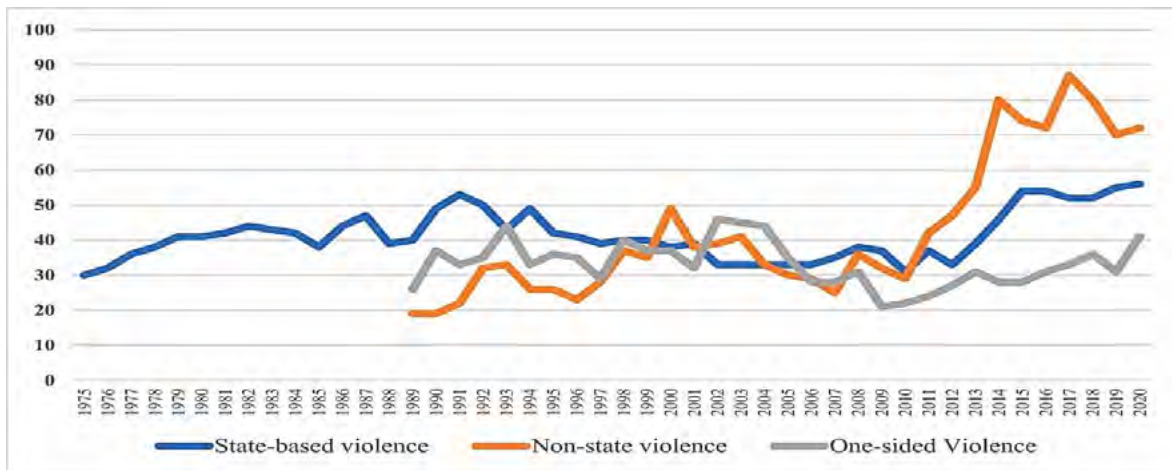

Рис. 1. Кількість конфліктів за видами (1975–2020)

Джерело: робота авторів на основі [16]

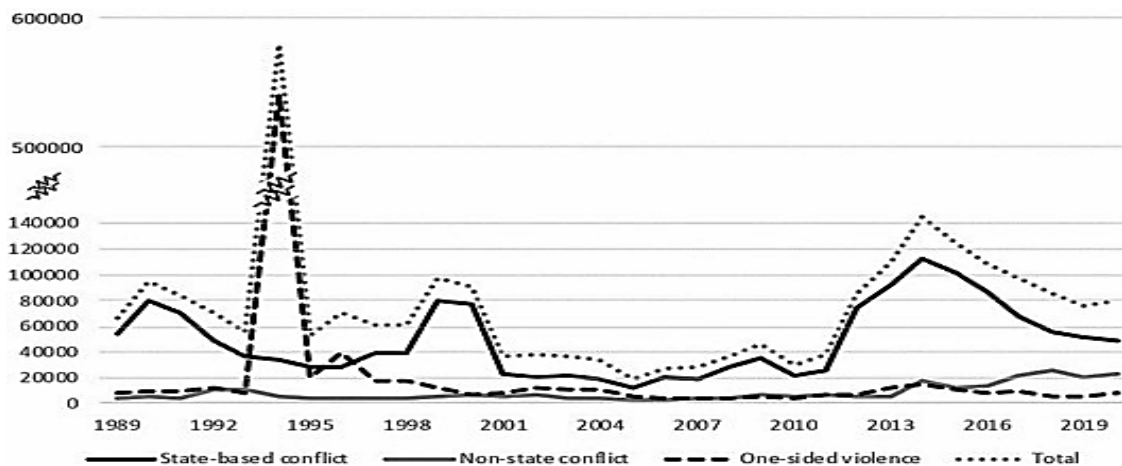

Рис. 2. Смертельні випадки внаслідок організованого насильства за типом, 1989–2020

Джерело: [16]

одиниць, гроші, які орендарі платять власнику комплексу за оренду тощо. Зрештою, теоретики конфліктів бачать цю динаміку як конфлікт за ці ресурси.

Недержавні конфлікти виникають між етнічними групами, кланами, релігіями та іншими групами, жодна з яких не є державною структурою. Ці типи організацій можуть бути формально організованими групами, неформально організованими групами прихильників та/або неформально організованими групами ідентичності. Третя категорія (одностороннє насильство) стосується використання збройної сили або насильницької поведінки урядом штату та/або офіційно організованими недержавними групами, спрямоване проти цивільних осіб і призвело до принаймні 25 смертей. Цей тип конфлікту виключає позасудові вбивства під вартою.

Спираючись на визначення UCDP, Мартін-Шилдс і Стоєц [7] розрізнили чотири типи конфлікту: міждержавний конфлікт, внутрішньодержавний конфлікт, інтернаціоналізований внутрішньодержавний конфлікт і одностороннє насильство. Міждержавний конфлікт є традиційним видом конфлікту між країнами. Внутрішньодержавний конфлікт – внутрішній конфлікт між державними та недержавними групами. Якщо внутрішньодержавний конфлікт значною мірою залучає інші країни, він визначається як інтернаціоналізований внутрішньодержавний конфлікт [15–16].

Факти свідчать про те, що після Другої світової війни внутрішній конфлікт стає все більшою причиною смертності, пов'язаною з конфліктом (рис. 1).

Однак насильство з боку держави продовжує залишатися основною причиною смертей,

пов'язаних із конфліктом (рис. 2), тому приділяє значну увагу політикам і науковцям.

Однак кількість інтернаціоналізованих внутрішньодержавних конфліктів зростає, оскільки країни стають більш залученими у внутрішньодержавні конфлікти інших країн. Тим не менш, у цей період спостерігалось зниження одностороннього насильства, а міждержавні конфлікти є рідкісними, переважно представленими довготривалими конфліктами спадщини.

Література про зв'язок між конфліктом і розвитком показала, що характеристики розподілу конфліктів часто відображають індекси фракціоналізації та поляризації. Фракціоналізація – це ступінь різноманітності в суспільстві, який вимірюється як ймовірність того, що дві випадкові особи не належать до однієї групи, тоді як поляризація відноситься до відстаней між окремими особами або групами в суспільстві [13].

Основна увага цього дослідження була зосереджена на гостроті конфлікту на національному рівні. Незважаючи на те, що інтенсивність конфлікту можна використовувати для безпосереднього вивчення гостроти конфлікту, фракціоналізація та поляризація зазвичай застосовуються для виявлення основного ядра конфлікту, що є непрямим підходом до дослідження зв'язку між конфліктом і розвитком. Вибір відповідних проксі в дослідженні має ґрунтуватися на меті дослідження (тобто, чи є метою вивчити ступінь гостроти конфлікту чи різноманітність і різницю в природі конфлікту). Це дослідження було зосереджено на першому, досліджуючи прямі наслідки конфлікту для економічного та соціального розвитку, тому було доцільно використовувати інтенсивність конфлікту як міру.

Висновки. Соціологи критикували теорію конфлікту, стверджуючи, що деякі аспекти є корисними або вона ігнорує важливі поняття. Загальна критика включає:

Теорія конфлікту не розглядає, як деякі відносини між групами приносять користь обом. Наприклад, між працівниками та роботодавцями можуть бути позитивні та мирні стосунки, навіть якщо роботодавець займає контрольну позицію. Роботодавець отримує вигоду від роботи працівника, а працівник отримує вигоду, отримуючи зарплату, професійний розвиток та інші пільги.

Таким чином, має бути особливо важливим чітко визначити гіпотетичні зв'язки між деякими аспектами політики та конкретними конфліктними ставленнями та поведінкою певних

суспільних груп або сторін конфлікту, а також зв'язати ці змінні через ретельно розроблену причинно-наслідкову залежність. моделі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боднар В. Концепція конфліктної моделі суспільства Р.Дарендорфа. *Науковий збірник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія*. Вип. 9 Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2008. С. 10–15/
2. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с
3. Гірник А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 172 с.
4. Менеджмент соціальних конфліктів: методичні рекомендації [О. В. Івачевська, Н. С. Малєєва, І. В. Петренко, О. Г. Цукур] / за наук. ред. І. В. Петренко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, 2020. 77 с.
5. Blattman, Christopher and Edward Miguel. 2010. "Civil War," *Journal of Economic Literature, American Economic Association*, vol. 48(1), pages 3–57, March.
6. С.Е. Arbatli, Q.H. Ashraf, O. Galor, M. Klemp Diversity and conflict *Econometrica*, 88 (2) (2020), pp. 727–797.
7. С.Р. Martin-Shields, W. Stojetz Food security and conflict: empirical challenges and future opportunities for research and policy making on food security and conflict *World Dev.*, 119 (2019), pp. 150–164.
8. J. Esteban, L. Mayoral, D. Ray Ethnicity and Conflict: An Empirical Study *American Economic Review*, 102 (2012), pp. 1310–1342.
9. L. Drazanova Historical Index of Ethnic Fractionalization Dataset (HIEF) *Harv. Dataverse*, 1 (2019).
10. Miguel, Edward & Shanker Satyanath & Ernest Sergenti. 2004. "Economic Shocks and Civil Conflict: An Instrumental Variables Approach". *Journal of Political Economy*, vol. 112(4), pages 725–753, August.
11. P. Collier, A. Hoeffler Greed and grievance in civil war *Oxford Economic Papers*, 56 (4) (2004), pp. 563–595
12. E. Ghani, L. Iyer Conflict and Development: Lessons from South Asia *Economic Premise* (2010). URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/10157>, Accessed 10th Jun 2021
13. Ray, Debraj and Joan Esteban. 2017. Conflict and Development. *Annual Review of Economics* 2017 9:1, 263-293.
14. S. Nazara, D. Hartono, S. Sumarto Roles of income polarization, income inequality and ethnic fractionalization in social conflicts: an empirical study of Indonesian provinces, 2002–2012 *Asian Econ. J.*, 33 (2) (2019), pp. 165-
15. T. Pettersson, P. Wallensteen Armed conflicts, 1946–2014 *J. Peace Res.*, 52 (4) (2015), pp. 536–550
16. T. Pettersson, S. Davies, A. Deniz, G. Engström, N. Hawach, S. Höglbladh, et al. Organized violence 1989–2020, with a special emphasis on Syria *J. Peace Res.* (2021), Article 00223433211026126